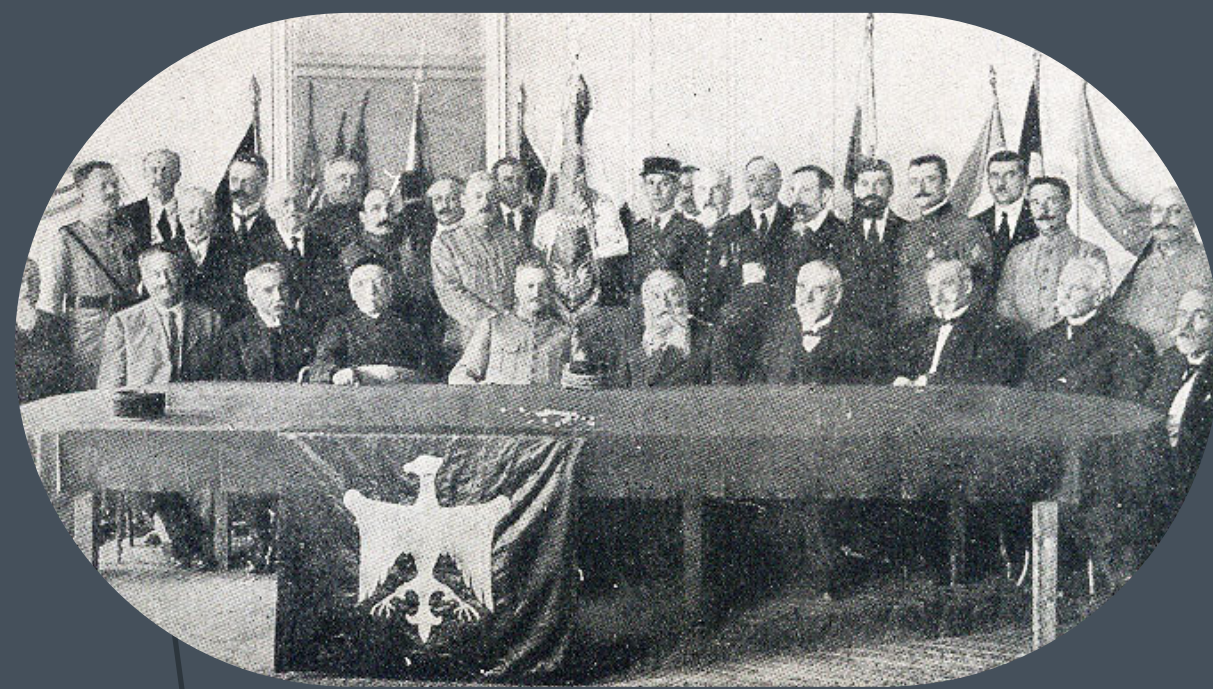

BAJOŃCZYCY. GENEZA POLSKIEGO WOJSKA WE FRANCJI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

O POLSKĄ NIEPODLEGŁOŚĆ POD FRANCUSKIM SZTANDAREM

W lecie 1914 r., w obliczu wielkiego konfliktu pomiędzy mocarstwami, polscy działacze niepodległościowi we Francji podjęli starania o utworzenie w tym kraju walczącej u boku Francuzów rodzimej formacji zbrojnej. Na skutek zabiegów m.in. pisarza Wacława Gąsiorowskiego powołano wówczas Komitet Ochootników Polskich do Służby w Armii Francuskiej, zwany też Komitetem Wolontariuszów Polskich, który miał sprawować kontrolę nad rekrutacją ochotników. Członkowie Komitetu wierzyli, że władze III Republiki – pomimo sojuszu z Rosją – z sympatią odniosą się do niepodległościowych aspiracji Polaków. Ostatecznie rząd francuski zezwolił na przyjmowanie obcokrajowców – w tym przybyszów z nad Wisły – do Legii Cudzoziemskiej.

SZLAK BOJOWY BAJOŃCZYKÓW

WŁADYSŁAW SZUJSKI

Syn znanego historyka Józefa, chorąży kompanii bajończyków. Zginął na polu walki w grudniu 1914 roku.

BAJOŃCZYCY I RUEILCZYCY

Pierwsza grupa ok. 180 polskich ochotników została skierowana na przeszkolenie do obozu w Bajonnie. Wkrótce oddział, który stał się „polską” 2 Kompanią Batalionu „C” 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej (zwaną bajończykami lub Legionem Bajończyków), wyruszył na front do Szampanii. Kolejna grupa Polaków, tym razem w liczbie 250, została skierowana do koszar w zlokalizowanej niedaleko Paryża miejscowości Rueil. I oni zostali włączeni do Legii Cudzoziemskiej, jednak – inaczej niż w przypadku bajończyków – rozproszono ich po różnych oddziałach tej formacji. Łącznie w tym czasie przyjęto do niej ok. 1000 rekrutów – Polaków.

STRATY BAJOŃCZYKÓW W BITWIE POD ARRAS

☠ ≥30   🩹 ≈99

22
08

Wyjazd pierwszej grupy polskich ochotników do Bajonny, gdzie w trudnych warunkach odbyli przeszkolenie wojskowe.

22
10

2 Kompania Batalionu „C” 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej wyruszyła na front w Szampanii, gdzie m.in. pełniła służbę patrolową, uczestniczyła w rozbudowywaniu umocnień, organizowała też zasadzki na wroga. Nieco później bajończycy brali udział w nieudanej próbie skaptowania grupy Polaków, służących w armii niemieckiej.

9
05

Udział Polaków w bitwie pod Arras – obok bajończyków uczestniczyli w niej również polscy ochotnicy z innych oddziałów Legii Cudzoziemskiej (w tym rueilczycy). Po początkowym sukcesie i zdobyciu przez 2 Kompanię trzech linii okopów niemieckich nastąpił kontratak, w wyniku którego żołnierze Kompanii ponieśli ogromne straty i musieli się wycofać. W związku z tymi stratami polski oddział został rozwiązany.

Na mocy decyzji władz Francji w kraju tym organizuje się Armia Polska. Pierwszym jej oddziałem był 1 Pułk Strzelców Polskich, który stał się sukcesorem tradycji Legionu Bajończyków i przejął jego sztandar.

1914

1915

1917

POWSTANIE ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

DEKRET PREZYDENTA POINCARÉGO

W czerwcu 1917 r. prezydent Francji Raymond Poincaré wydał dekret, na mocy którego zaczęto tworzyć Armię Polską we Francji. Decyzja wiązała się z korzystną dla Polaków zmianą warunków w polityce międzynarodowej. Znaczenie sprawy polskiej wzrastało, czego wyrazem była również zgoda państw ententy na powstanie 15 sierpnia 1917 r. Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu – oficjalnej reprezentacji politycznej, która stopniowo przejmowała kontrolę nad Błękitną Armią.

SZKOLENIE

Wielkim wyzwaniem dla organizatorów armii było wyszkolenie i zintegrowanie ochotników, wywodzących się z różnych części świata (trzech zaborów, USA, Francji itd.). Wiele uwagi poświęcano edukacji i kształtowaniu u nich postaw patriotycznych.

NASZYWKA ORŁA

ORZEŁ ARMII HALLERA

WERBUNEK I ORGANIZACJA

W niedługim czasie po decyzji prezydenta Francji w Le Mans, Bordeaux, Lyonie, Nicei i Oranie utworzono punkty werbunkowe. Armia Polska miała mieć charakter autonomiczny i ochotniczy; wyposażenie, zaplecze i większość kadry dowodczej zapewniała strona francuska. Pierwszym dowódcą Błękitnej Armii został gen. Louis Archinard, natomiast 4 października 1918 r. stanowisko to objął były dowódca II Brygady Legionów gen. Józef Haller (na fotografii powyżej – trzeci z lewej).

ROGATYWKA
OFICERSKA

BŁĘKITNA ARMIA

Tradycyjna nazwa Armii Polskiej we Francji wiąże się z kolorem jej umundurowania. Od roku 1917 podstawowym strojem polskich oddziałów były francuskie uniformy barwy jasnoniebieskiej z kolorowymi wypustkami i patkami. Wyrazem narodowej odrębności i własnej tradycji wojskowej były czapki rogatywki oraz godło – biały orzeł, umieszczane na nakryciu głowy oraz na naramiennikach kurtek i płaszczy.

5
11

Monarchowie państw centralnych Wilhelm II i Franciszek Józef I wydali tzw. Akt 5 listopada, w którym zapowiedzieli utworzenie polskiego państwa. Dokument wywołał swoistą licytację stron walczących w kwestii polskiej.

22
01

Prezydent USA Thomas Woodrow Wilson w orędziu do senatu stwierdził, że „mężowie stanu wszędzie są zgodni, iż powinna powstać zjednoczona, niezawisła i autonomiczna Polska”.

03

Utworzone po rewolucji lutowej ośrodki władzy w Rosji opowiedziały się za przyznaniem narodowi polskiemu prawa do samostanowienia. Jego członków wzywano ponadto do walki w „szeregach bojowników o wolność narodów”. Deklaracje te w dużej mierze rozwiązywały ręce pozostałym państwom ententy w kwestii polskiej.

4
06

Prezydent Francji wydaje dekret o utworzeniu Armii Polskiej.

1916

1917

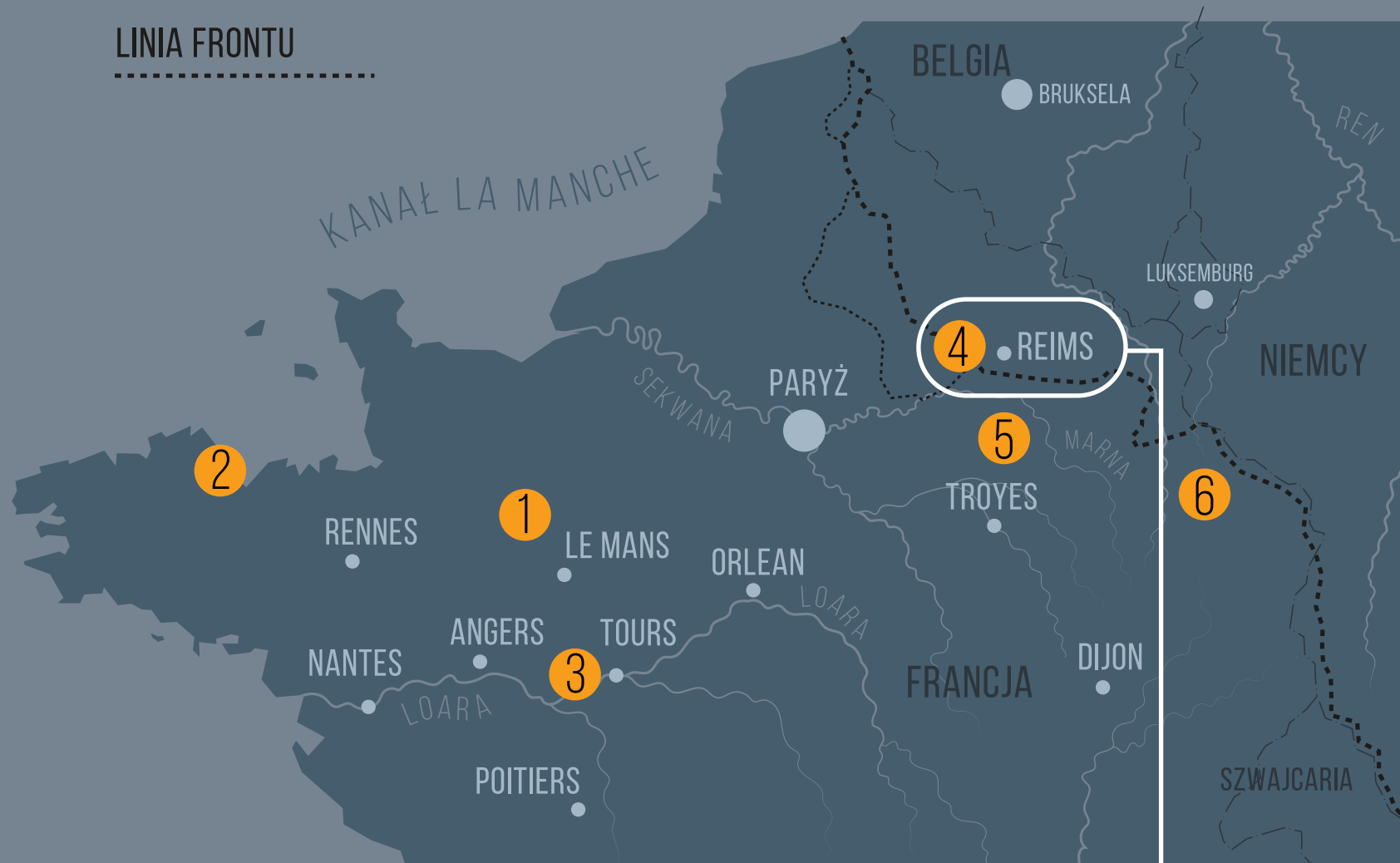
SZLAK BOJOWY 1 PUŁKU STRZELCÓW POLSKICH

PIERWSZY POLSKI PUŁK

Ponieważ decyzja o utworzeniu Błękitnej Armii zapadła na 17 miesięcy przed końcem I wojny światowej, większość jej oddziałów nie zdążyła wziąć udziału w walkach. Głównym reprezentantem polskiego oręża na froncie zachodnim był 1 Pułk Strzelców Polskich, który przystąpił do boju w czerwcu 1918 roku.

LINIA FRONTU

1 SILLÉ LE GUILLAUME

OBÓZ, W KTÓRYM GROMADZILI SIĘ POLSCY OCHOTNICY DO SŁUŻBY W BŁĘKITNEJ ARMII

2 QUINTIN

SZKOŁA PODOFICERSKA ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

3 CAMP DU RICHARD

SZKOŁA PODOFICERSKA ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

4 OKOLICE REIMS

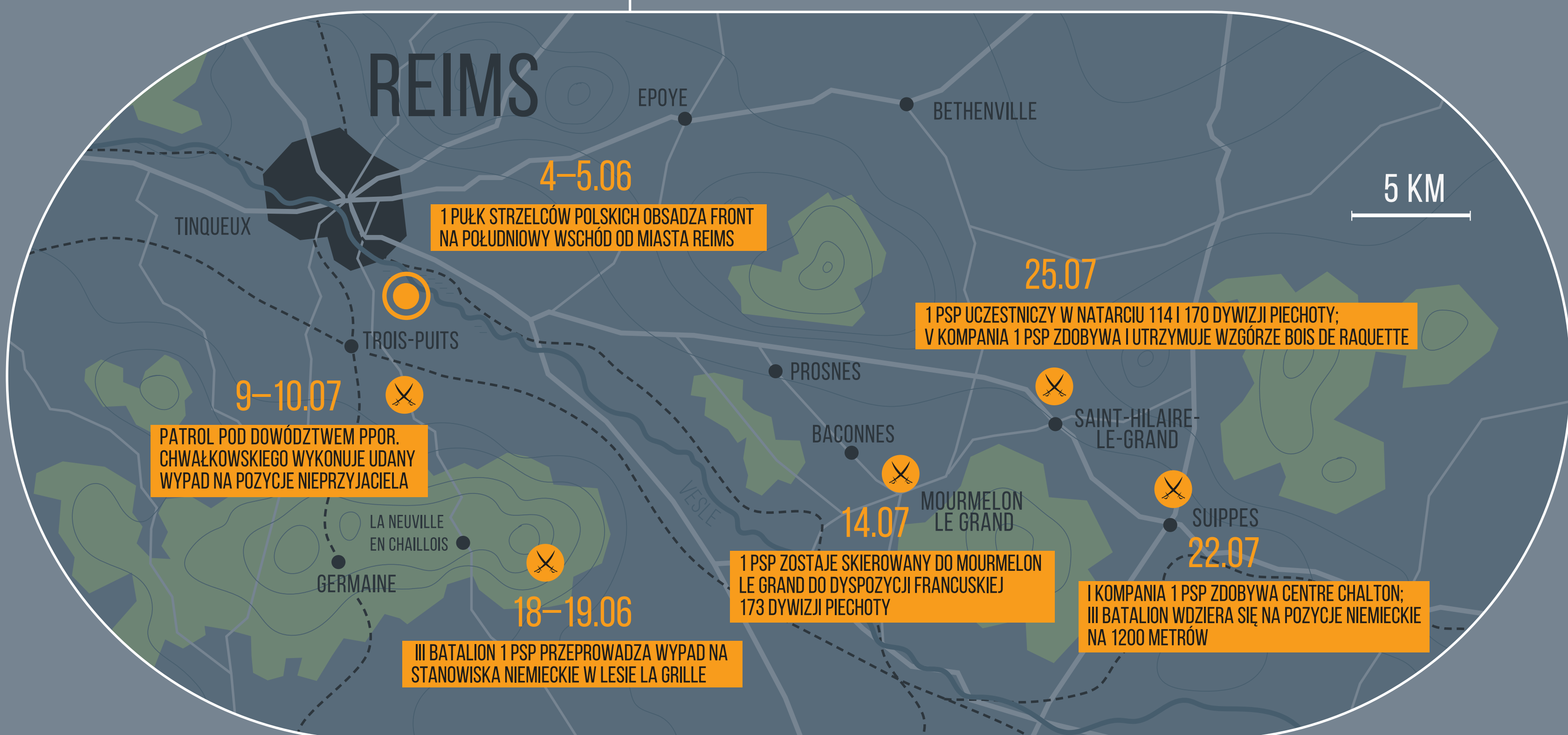
STREFA DZIAŁAŃ BOJOWYCH 1 PUŁKU STRZELCÓW POLSKICH

5 MAILLY-LE-CAMP

MIEJSCE WRĘCZENIA SZTANDARÓW PUŁKOM BŁĘKITNEJ ARMII

6 LUNÉVILLE

11 LISTOPADA 1 DYWIZJA STRZELCÓW POLSKICH ZNALAZŁA SIĘ W LUNÉVILLE, GDZIE MIAŁA UCZESTNICZYĆ W OPERACJI ZAJĘCIA SAARBRÜCKEN. TYMCZASEM I WOJNA ŚWIATOWA SIĘ SKOŃCZYŁA

WRĘCZENIE SZTANDARÓW

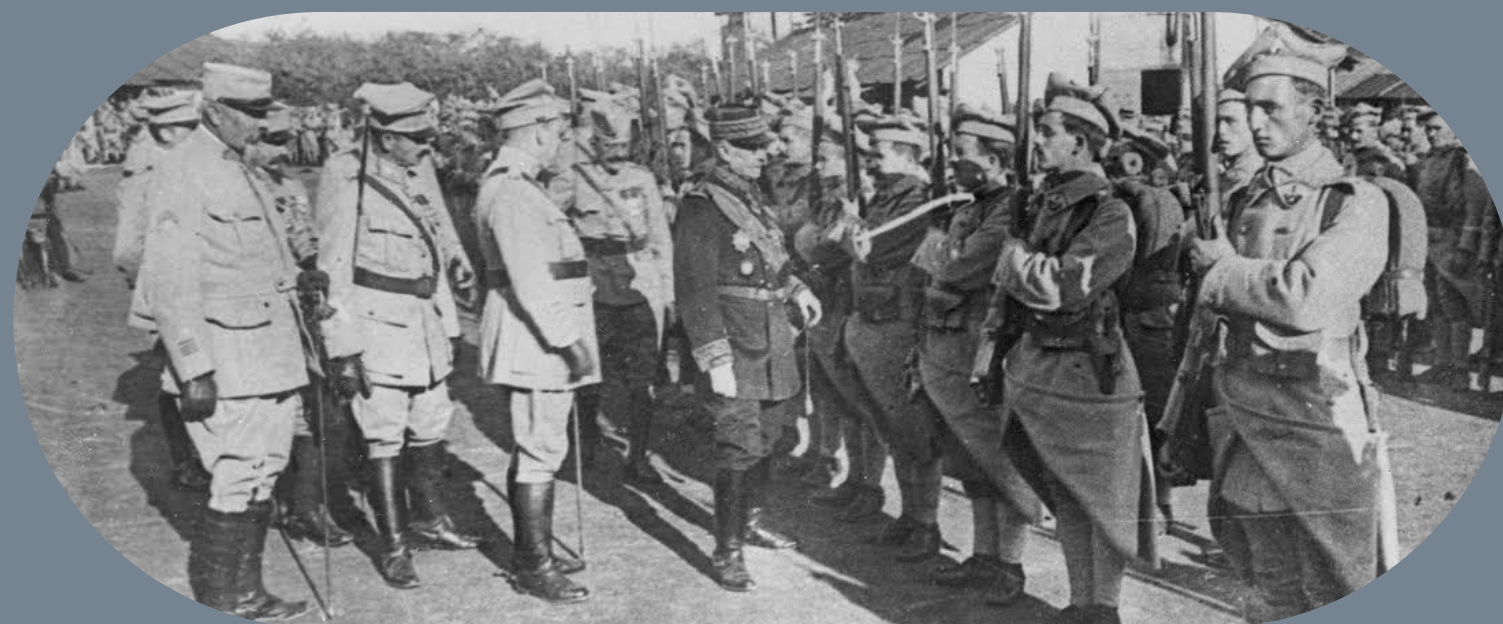
22 czerwca 1918 r. na polach pod Mailly w Szampanii doszło do uroczystego wręczenia sztandarów pułkom Armii Polskiej we Francji. W uroczystości wzięli udział najwyżsi przedstawiciele Francji: prezydent Raymond Poincaré i minister spraw zagranicznych Stéphan Pichon. Stronę polską reprezentowali członkowie Komitetu Narodowego Polskiego z jego prezesem Romanem Dmowskim na czele. Sztandary ufundowały francuskie miasta: Paryż, Nancy, Belfort i Verdun.

STAŁY ROZWÓJ ARMII

W czasie, gdy 1 Pułk Strzelców Polskich walczył na froncie, na tyłach trwał proces formowania kolejnych oddziałów Błękitnej Armii. Wiosną 1918 r. liczyła ona 10 tys. żołnierzy, w lecie tego roku natomiast – 20 tys. żołnierzy. W ostatnich miesiącach wojny działało już 28 kompanii szkolnych, dwie szkoły podoficerskie oraz szereg szkoleniowych placówek specjalistycznych.

Momentem przełomowym dla liczebności Błękitnej Armii było zakończenie I wojny światowej – po 11 listopada 1918 r. zasiliła ją m.in. duża grupa polskich jeńców, więzionych dotychczas na ziemiach włoskich. Tuż przed wyjazdem do Polski w kwietniu 1919 r. stan osobowy sił, podległych gen. Hallerowi we Francji, wynosił ok. 68 tys. oficerów i żołnierzy.

PRZYJAZD BŁĘKITNEJ ARMII DO POLSKI

NA POMOC NIEPODLEGŁEJ

Od kwietnia do czerwca 1919 r. trwał tranzyt Błękitnej Armii do Polski, przewożonej koleją przez terytorium Niemiec. Długo negocjowana operacja przebiegła stosunkowo sprawnie – w opieczętowanych wagonach przewieziono sprzęt i żołnierzy, którym towarzyszyli mający rozwiązywać ewentualne zatargi oficerowie państw sprzymierzonych. Trasa prowadziła przez Ems, Erfurt i Lipsk do Krotoszyna i Ostrowa. W jednym z pierwszych transportów do kraju powrócił owacyjnie witany gen. Józef Haller.

WKŁAD W ODRODZENIE PAŃSTWA

Przyjazd Błękitnej Armii do kraju miał ogromne znaczenie dla odradzającej się polskiej państwowości, która tężała w ogniu prowadzonych na wielu frontach walk z sąsiadami. Przybyłe z Francji oddziały odegrały dużą rolę w tych walkach: m.in. I Korpus Błękitnej Armii odznaczył się w wojnie polsko-ukraińskiej, a wszystkie cztery dywizje wykazały swoją wartość podczas próby decydującej – w Bitwie Warszawskiej.

MAPA ZIEM POLSKICH W 1919 ROKU

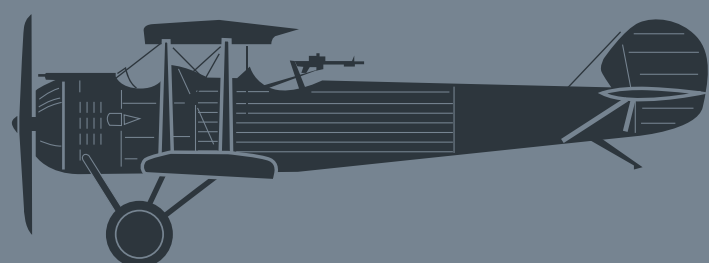
- OSTATECZNA GRANICA II RP
- TERENY KONTROLOWANE NA POZNAJĄTKU 1919
- TERENY ZAJĘTE W WALKACH Z UKRAINĄ
- TERENY PRZYZNANE TRAKTATEM WERSALSKIM
- TERENY ZAJĘTE W WALKACH Z BOLSZEWIKAMI:
- DO MARCA 1919
- DO GRUDNIA 1919
- TERENY KONTROLOWANE PRZEZ WIELKOPOLSKĄ NACZELNĄ RADĘ LUDOWĄ

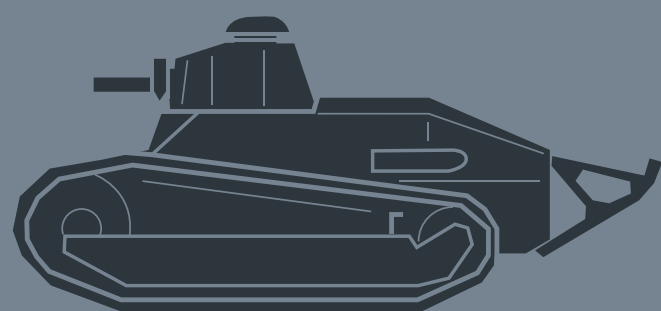
W SZEREGACH WOJSKA POLSKIEGO

W momencie wyjazdu do kraju Błękitna Armia składała się z dwóch korpusów: I (3 dywizje) i III (2 dywizje). Do jej walorów należały dobre wyszkolenie oraz wyposażenie w nowoczesny sprzęt – artylerię, broń maszynową, czołgi i samoloty. Relokacja oddziałów Hallera do kraju stanowiła nie tylko bardzo potrzebne uzupełnienie o liczne i dobrze przygotowane do walki związki taktyczne, ale także poważne wsparcie techniczne dla słabo i niejednolicie uzbrojonego Wojska Polskiego.

1 września 1919 r. Błękitna Armia została włączona do Wojska Polskiego. Jej jednostki przeformowano i dostosowano do norm obowiązujących w kraju. 1 Dywizja Strzelców stała się 13 Dywizją Piechoty, pozostałe cztery hallerowskie dywizje stanowiły natomiast podstawę organizacji 11, 12 i 18 dywizji WP.

98

120

SKŁAD ARMII HALLERA DO KWIECZNIA 1919 ROKU

(WARTOŚCI PRZYBLIŻONE)

35 000

BYLI JEŃCY Z TERENU WŁOCH

27 000

OCHOTNICY Z USA

7 000

BYLI JEŃCY Z TERENU
FRANCJI

2 000

OCHOTNICY Z ARMII FRANCUSKIEJ

300

OCHOTNICY Z BRAZYLII

250

OCHOTNICY Z KANADY

KILKUDZIESIĘCIU OCHOTNIKÓW Z CHIN, PONADTO REKRUCI Z HOLANDII, ANGLII ORAZ ROSYJSKICH KORPUSÓW EKSPEDYCYJNYCH WE FRANCJI I GRECJI.

WÓDZ BŁĘKITNEJ ARMII GENERAŁ JÓZEF HALLER 1873-1960

1873

1895–1911

Po studiach z zakresu wojskowości służył w armii Austro-Węgier, osiągając stopień kapitana.

1912–1914

Aktywnie działał w istniejących na terenie Galicji polskich organizacjach społecznych – m.in. w Towarzystwie Kólek Rolniczych i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”.

1914–1915

Po wybuchu I wojny światowej został dowódcą 3 Pułku Legionów Polskich, na czele którego walczył z Rosjanami w Karpatach Wschodnich.

1920

Jako dowódca Frontu Pomorskiego podczas ceremonii w Pucku symbolicznie – poprzez wrzucenie do wody pierścienia – potwierdził powrót Polski nad Morze Bałtyckie.

1936–1939

Należał do liderów opozycyjnego wobec sanacji ugrupowania Front Morges. Od 1937 r. angażował się w działalność Stronnictwa Pracy.

1939–1943

Jako minister bez teki, a następnie minister oświaty i spraw szkolnych wszedł w skład emigracyjnego rządu gen. Władysława Sikorskiego.

1960

Generał J. Haller zmarł w Londynie w wieku 86 lat.

„Chodziło [...] o to, ażeby żołnierz, dotychczas bity i ścigany, stanął raz twardo na miejscu, zatrzymał bolszewików i odrzucił od siebie. Sprawić to jedno mógł nowy duch, który z czasem wstąpił w osłabione zwątpieniem szeregi, co jest wielką historyczną zasługą gen. Hallera. Niestrudzony w swej pracy, był on zawsze na podległym mu froncie, gdzie się tylko decydował jego los, nie ograniczając się do pracy sztabowej. W chwilach najcięższych stał obok żołnierza dręczonego głodem i pościgiem, dodając mu otuchy i starając się przelać na niego gorącą wiarę w zwycięstwo, do którego się sam w wielkiej mierze przyczynił, nie reklamując tego nigdy”.

WINCENTY WITOS O ROLI GEN. J. HALLERA, ODEGRANEJ W DECYDUJĄCYCH TYGODNIACH WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ

W trakcie tzw. kryzysu przysięgowego gen. Haller, który dowodził wówczas II Brygadą Legionów Polskich, wbrew wezwaniu Józefa Piłsudskiego opowiedział się za składaniem przez żołnierzy przysięgi wierności cesarzom Niemiec i Austrii. Z II Brygady oraz tych legionistów I i III Brygady, którzy zadeklarowali lojalność wobec monarchów, utworzono Polski Korpus Posiłkowy, wysłany następnie na Bukowinę.

W reakcji na warunki pokoju w Brześciu Litewskim Haller zdecydował o wypowiedzeniu posłuszeństwa Austro-Węgrom i przekroczeniu przez Polski Korpus Posiłkowy frontu w okolicach Rarańczy. Generał wraz z częścią swoich sił dotarł do II Korpusu Polskiego. Połączone oddziały skierowały się na wschód, gdzie 11 maja pod Kaniowem doszło do starcia z Niemcami. Bitwę Polacy przegrali, ale – jako pierwszy wspólny bój jednostek, znajdujących się dotąd po dwóch stronach barykady – urosła ona do rangi symbolu. Generał przedostał się do Murmańska, skąd odpłynął do Francji.

W lipcu przyjechał do Paryża, gdzie został członkiem Komitetu Narodowego Polskiego, a następnie objął dowództwo nad Armią Polską we Francji.

Na czele Błękitnej Armii Haller przyjechał do Polski, gdzie przeprowadził zwycięską ofensywę majową w wojnie polsko-ukraińskiej, której efektem było przejęcie większości terytorium Małopolski Wschodniej.

W kulminacyjnym momencie wojny z bolszewikami został Inspektorem Generalnym tzw. Armii Ochotniczej, wspierając swoim autorytetem dobrowolny zaciąg do wojska. W Bitwie Warszawskiej dowodził Frontem Północnym.

1917

1918

1919

1920